

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ІНСТИТУТ

Курсова робота

з дисципліни: «Теоретико-методологічні проблеми психології»

за темою: «АРХЕТИПІЧНІ ПРОЯВИ ЧОЛОВІЧОГО ТА
ЖІНОЧОГО ПОЧАТКУ В ПОВЕДІНЦІ»

Шифр групи
ТУчн-8-25-М1ПС-Н(2,0здс)
Студентки:
Ткачук Ольги Володимирівни
Керівник:
Храпко Тетяна Анатоліївна,
канд. педагог. наук, доцент

Оцінка:

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Чернівці 2026

ЗМІСТ

Вступ.....	3
 Розділ 1.Теоретичні засади архетипічного підходу в аналітичній психології.....	6
1.1. Архетип і колективне несвідоме в аналітичній психології.....	6
1.2. Архетипи як чинники формування психіки та поведінки особистості.....	10
Висновки до першого розділу.....	13
 Розділ 2. Маскулінний і фемінінний як архетипічні принципи психіки.....	15
2.1. Маскулінний архетип: психологічні риси, функції та символіка.....	15
2.2. Фемінінний архетип: психологічні риси, функції та символіка.....	19
Висновки до другого розділу.....	22
 Розділ 3. Архетипічні прояви маскулінного та фемінінного в поведінці особистості.....	24
3.1. Поведінкові прояви маскулінного та фемінінного архетипів.....	24
3.2. Дисбаланс та інтеграція архетипічних принципів у контексті психологічної зрілості.....	28
Висновки до третього розділу.....	32
 Висновок.....	33
Список використаних джерел.....	35

ВСТУП

У сучасній психологічній науці зростає увага до дослідження глибинних психічних структур, що визначають способи переживання реальності, формування поведінки та особистісний розвиток людини. Одним із провідних підходів до аналізу таких структур є аналітична психологія К. Г. Юнга, у межах якої психіка розглядається як багаторівнева система, що включає як свідомі, так і несвідомі компоненти. Поведінка особистості в цьому підході постає не лише як результат зовнішніх впливів, а як форма прояву внутрішніх архетипічних процесів колективного несвідомого [9].

Особливе місце в аналітичній традиції посідає розуміння маскулінного та фемінінного як архетипічних принципів психіки. Ці принципи не зводяться до біологічної статі чи соціально зумовлених ролей, а функціонують як полярні, взаємодоповнювальні психічні тенденції, притаманні кожній особистості. Їхня взаємодія, а також можливий дисбаланс, знаходять відображення у поведінкових стратегіях, стилях реагування, внутрішніх конфліктах і рівні психологічної зрілості.

Упродовж XX–XXI століть проблема архетипічної зумовленості поведінки активно розробляється в межах юнгіанської традиції. У працях К. Г. Юнга архетипи розглядаються як універсальні структурні елементи психіки, що організовують досвід і визначають типові способи реагування людини у значущих життєвих ситуаціях. Подальший розвиток цих ідей отримано в роботах його послідовників — М.-Л. фон Франц, Е. Нойманна, М. Стайна, Дж. Холліса, які поглибили розуміння архетипічних принципів у контексті процесу індивідуації, криз розвитку та формування цілісної особистості.

Водночас у сучасній психологічній літературі маскулінне та фемінінне часто аналізуються фрагментарно — переважно в межах гендерних або соціокультурних підходів. Попри їхню наукову та прикладну цінність, такі інтерпретації нерідко обмежуються описом соціальних ролей і нормативних

очікувань, що ускладнює розуміння цих феноменів як глибинних архетипічних принципів психіки. У цьому контексті актуальним залишається повернення до аналітико-психологічної перспективи, у якій маскулінне та фемінінне постають як внутрішні універсальні структури, незалежні від статевої належності.

Окремої уваги потребує проблема взаємозв'язку архетипічних принципів із конкретними поведінковими проявами особистості. Незважаючи на наявність значної кількості теоретичних праць, питання того, яким чином маскулінний і фемінінний початки актуалізуються у повсякденній поведінці, міжособистісних стосунках, кризових ситуаціях і життєвих виборах, залишається недостатньо систематизованим. Це зумовлює потребу в цілісному теоретичному аналізі поведінки як простору прояву архетипічної динаміки психіки.

В умовах сучасних соціальних трансформацій, зростання рівня тривожності, криз ідентичності та перегляду традиційних рольових моделей проблема інтеграції маскулінного й фемінінного набуває особливої психологічної значущості. Архетипічний підхід дозволяє розглядати ці процеси не як ознаки дезадаптації, а як закономірні етапи внутрішнього розвитку особистості, пов'язані з пошуком цілісності та становленням психологічної зрілості.

Таким чином, актуальність даної курсової роботи визначається як теоретичною необхідністю поглибленого осмислення архетипічних механізмів психіки, так і практичною потребою у розумінні внутрішніх чинників поведінки особистості. Аналіз маскулінного та фемінінного як архетипічних принципів створює підґрунтя для цілісного бачення поведінкових труднощів, внутрішніх конфліктів і умов особистісного розвитку в межах аналітичної психології.

Метою роботи є теоретичний аналіз архетипічних проявів маскулінного та фемінінного початку в поведінці особистості та розкриття їх ролі у формуванні психологічної зрілості.

Об'єктом дослідження є архетипічні структури маскулінного та фемінінного початку як елементи колективного несвідомого, що впливають на психіку і поведінку особистості.

Предметом дослідження є психологічні характеристики, функції та поведінкові прояви архетипів маскулінного і фемінінного початку.

Відповідно до поставленої мети у роботі визначено такі **завдання дослідження**:

- проаналізувати поняття архетипу в аналітичній психології та його теоретичні засади;
- розкрити роль колективного несвідомого у формуванні архетипічних структур;
- охарактеризувати маскулічний і фемінічний як архетипічні принципи психіки;
- описати основні поведінкові прояви маскулінного та фемінінного початку;
- проаналізувати вплив дисбалансу архетипічних принципів на поведінку особистості;
- розкрити значення інтеграції маскулінного та фемінінного для досягнення психологічної зрілості.

У процесі дослідження використано такі **методи**: теоретичний аналіз і синтез наукової літератури з аналітичної психології, порівняльний аналіз концепцій архетипів, узагальнення та систематизація теоретичних положень.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження та складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. У першому розділі розглядаються теоретичні засади архетипічного підходу в аналітичній психології. Другий розділ присвячений аналізу маскулінного та фемінінного як архетипічних принципів психіки. У третьому розділі досліджуються архетипічні прояви маскулінного та фемінінного в поведінці особистості, а також значення їх дисбалансу та інтеграції для формування психологічної зрілості.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АРХЕТИПІЧНОГО ПІДХОДУ В АНАЛІТИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Аналітична психологія як напрям психологічного знання сформувалася на початку XX століття у відповідь на потребу глибшого розуміння внутрішніх детермінант людської поведінки. На відміну від підходів, що зосереджувалися переважно на свідомих процесах або соціальних чинниках, аналітична психологія К. Г. Юнга запропонувала концепцію психіки як багаторівневої системи, в якій вирішальну роль відіграють несвідомі структури. Однією з таких фундаментальних структур є архетип, який у межах цього підходу розглядається як універсальний принцип організації психічного досвіду.

Метою даного розділу є теоретичне осмислення поняття архетипу, аналіз концепції колективного несвідомого та розкриття ролі архетипів у формуванні психіки й поведінки особистості. Це дозволяє закласти теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу архетипічних початків маскулінного та фемінінного.

1.1. Архетип і колективне несвідоме в аналітичній психології

В аналітичній психології К. Г. Юнга поняття архетипу посідає центральне місце та водночас належить до найбільш складних і багатозначних теоретичних категорій. Сам Юнг неодноразово наголошував, що архетип не може бути повністю вичерпаний раціональним визначенням, оскільки йдеться не про емпірично фіксований об'єкт, а про глибинний принцип організації психічного досвіду [9, с. 3–7]. Саме тому в різних працях автора архетип описується через низку взаємодоповнювальних характеристик, які підкреслюють його формальний, динамічний і потенційний характер.

Архетип у юнгіанському розумінні постає як первинна форма або структура психіки, що існує незалежно від індивідуального досвіду та передую

конкретним образам, уявленням і поняттям. Він не є готовим змістом свідомості, а радше внутрішньою психічною схемою, яка організовує сприйняття, переживання та поведінкові реакції людини у типових життєвих ситуаціях [9, с. 42–44]. У цьому сенсі архетип можна розглядати як універсальний психічний інваріант, що актуалізується в різних культурних і особистісних контекстах, зберігаючи при цьому свою структурну сталість.

Для точного розуміння архетипу важливим є його чітке відмежування від суміжних понять, з якими його нерідко ототожнюють. Насамперед архетип не є інстинктом у біологічному значенні. Хоча Юнг визнавав тісний зв'язок архетипів з інстинктивною сферою, він наголошував, що архетип належить до психічного, а не соматичного рівня функціонування. Інстинкт задає напрям дії, тоді як архетип надає цій дії символічного й смислового виміру [9, с. 28–31].

Так само архетип не можна зводити до конкретного образу або символу. Образи, що виникають у сновидіннях, міфах, художній творчості чи релігійних уявленнях, є лише формами прояву архетипу, тобто його історично й культурно зумовленими репрезентаціями. Сам архетип при цьому залишається незмінним за своєю структурою, попри різноманіття символічних форм, у яких він може виявлятися [10, с. 56–61]. Саме ця особливість пояснює повторюваність архетипічних мотивів у культурах, не пов'язаних між собою безпосередніми історичними контактами.

Окрім цього, архетип не слід ототожнювати із соціальними ролями чи стереотипами. Соціальні ролі формуються в межах конкретних соціокультурних умов і зазнають змін у процесі історичного розвитку суспільства. Архетипи ж мають трансісторичний і універсальний характер, оскільки належать до структури колективного несвідомого та не залежать від конкретних соціальних норм [3].

Юнг підкреслював, що архетип слід розуміти не як фіксований психічний зміст, а як потенціал, який актуалізується лише у взаємодії зі свідомістю та індивідуальним життєвим досвідом. Архетип «оживає» у конкретних ситуаціях життя, набуваючи психологічного значення через переживання, символізацію та

осмислення [9, с. 52–55]. Відтак архетипи не детермінують поведінку безпосередньо, а створюють внутрішнє поле можливостей, у межах якого формується індивідуальна психічна динаміка.

У цьому процесі ключову роль відіграє символ як посередник між архетипічними структурами несвідомого та свідомою психікою. Через символ архетипічний зміст може бути частково усвідомлений і включений у психічну структуру особистості без руйнівного впливу на Его. Символ не вичерпує архетипу, проте створює міст між несвідомим і свідомим рівнями психіки, забезпечуючи можливість внутрішньої інтеграції [1].

Важливою теоретичною характеристикою архетипів є їхня функціональність у структурі психіки. У концепції К. Г. Юнга архетипи не розглядаються як пасивні елементи колективного несвідомого, а як активні психічні чинники, що впливають на формування внутрішнього досвіду, поведінкових стратегій і процесів особистісного розвитку. Архетипи задають напрям психічної енергії, спрямовуючи її на осмислення ключових життєвих тем — народження, зростання, відокремлення, втрати, трансформації та смерті [9, с. 96–99].

Однією з центральних функцій архетипів є їхній компенсаторний характер щодо свідомої установки особистості. Юнг підкреслював, що психіка прагне до внутрішньої рівноваги, а архетипічні образи, які з'являються у сновидіннях, фантазіях або творчій діяльності, часто компенсують однобічність свідомого ставлення до реальності. Якщо певні аспекти досвіду ігноруються або витісняються Его, архетипи активізуються з метою відновлення психічної цілісності [10, с. 102–109].

У цьому сенсі архетипи виконують регулятивну функцію, сприяючи інтеграції суперечливих тенденцій психіки. Вони не лише відображають внутрішні конфлікти, а й створюють потенціал для їх символічного опрацювання. Саме завдяки архетипам психіка здатна переходити від дезінтегративних станів до формування нових смислових структур, що є необхідною умовою психологічного розвитку [17, с. 71–79].

Архетипи також відіграють ключову роль у процесі індивідуації, який Юнг визначав як поступове становлення цілісної особистості. У ході індивідуації архетипічні образи послідовно актуалізуються, вступаючи у взаємодію зі свідомістю та Его. Цей процес супроводжується внутрішніми кризами, символічними переживаннями та необхідністю перегляду звичних способів саморозуміння [8, с. 143–151].

Е. Нойманн, розвиваючи юнгіанську теорію, наголошував, що архетипи не лише структурують індивідуальний психічний досвід, а й визначають загальну логіку розвитку свідомості. Він розглядав архетипи як динамічні сили, що послідовно формують Его, спрямовуючи його шляхом від первинної злитості з несвідомим до відносної автономії та зрілості [16, с. 15–21].

Важливою особливістю архетипів є їхня амбівалентність. Архетипічні образи можуть мати як підтримувальний, так і дезорганізуючий вплив на психіку залежно від рівня їх усвідомлення та інтеграції. За умов свідомого діалогу з архетипічним змістом вони сприяють розширенню внутрішнього досвіду та зростанню психологічної зрілості. Натомість у разі несвідомої ідентифікації з архетипом або його витіснення архетипічна енергія може проявлятися у формі симптомів, дезадаптивних поведінкових сценаріїв або внутрішніх конфліктів [9, с. 123–126].

М.-Л. фон Франц підкреслювала, що архетипи особливо активно проявляються у періоди життєвих переходів і криз, коли звичні структури Его втрачають стабільність. У таких ситуаціях архетипічні образи можуть виконувати як руйнівну, так і трансформувальну функцію, відкриваючи можливість для глибинної перебудови особистості [18, с. 19–24].

Таким чином, архетипи в аналітичній психології постають як універсальні, динамічні та функціонально значущі структури психіки, що забезпечують зв'язок між колективним несвідомим і індивідуальним досвідом. Вони відіграють ключову роль у регуляції психічної рівноваги, процесах індивідуації та формуванні поведінкових стратегій особистості. Саме це теоретичне розуміння архетипів створює основу для подальшого аналізу конкретних

архетипічних принципів — маскулінного та фемінінного — і особливостей їх прояву в поведінці людини.

1.2. Архетипи як чинники формування психіки та поведінки особистості

У межах аналітичної психології психіка розглядається як динамічна цілісність, у якій свідомі та несвідомі компоненти перебувають у постійній взаємодії. Ця взаємодія не має статичного характеру, а визначає внутрішню динаміку психічного життя, процеси розвитку й трансформації особистості. Архетипи в цій системі виконують функцію глибинних організуючих принципів, що задають загальні напрями психічного розвитку, формування ідентичності та базові поведінкові патерни. Вони не замінюють свідомих механізмів саморегуляції, однак формують внутрішню структуру, у межах якої відбувається осмислення досвіду, вибудовується система смислів і реалізується поведінка особистості [17, с. 70–73].

Юнгіанський підхід принципово відрізняється від редукціоністських моделей пояснення поведінки, які зводять її лише до реакцій на зовнішні стимули або до результатів соціального навчання. В аналітичній психології поведінка розглядається як зовнішній вимір внутрішніх психічних процесів, насамперед тих, що мають архетипічну природу. Саме через поведінку архетипічні змісти можуть набувати конкретної, спостережуваної форми навіть у тих випадках, коли суб'єкт не усвідомлює їхніх глибинних витоків і не пов'язує власні дії з несвідомими мотивами [2].

Архетипи не діють безпосередньо як причини окремих вчинків, однак формують внутрішні схеми реагування, що визначають типові способи ставлення до себе, інших і життєвих ситуацій. У цьому сенсі поведінка може розглядатися як символічне втілення архетипічних процесів, які розгортаються в несвідомому. Такі процеси особливо чітко виявляються у повторюваних життєвих сценаріях, характерних способах реагування на конфлікти, близькість, втрату або необхідність вибору [2].

Архетипи набувають особливої активності в періоди психологічних криз, життєвих переходів, втрат або прийняття екзистенційно значущих рішень. У такі моменти звичні механізми Его, орієнтовані на контроль, адаптацію та підтримання стабільності, можуть виявлятися недостатніми. Це створює умови для актуалізації архетипічного матеріалу, який проривається у свідомість у формі інтенсивних афектів, повторюваних поведінкових сценаріїв або внутрішніх конфліктів, суттєво впливаючи на переживання та поведінку особистості [15, с. 10–13].

На цьому етапі архетип може виконувати як підтримувальну, так і дезорганізуючу функцію. Його вплив значною мірою залежить від того, чи здатна особистість поступово усвідомлювати й інтегрувати архетипічний зміст, чи, навпаки, відбувається несвідома ідентифікація з архетипом або його витіснення. У разі ідентифікації архетип починає домінувати над Его, що призводить до однобічності поведінки, ригідності установок і втрати внутрішньої гнучкості. У разі витіснення архетип діє опосередковано, проявляючись через симптоми, деструктивні життєві сценарії або непродуктивні способи взаємодії зі світом [9, с. 120–124].

У структурі психіки архетипи перебувають у постійній динамічній взаємодії з Его, яке виконує функцію центру свідомості. Его прагне до стабільності, передбачуваності та відповідності вимогам зовнішньої реальності, тоді як архетипи несуть у собі потужний емоційний і символічний заряд. Напруга між архетипічними імпульсами та свідомими установками може як стимулювати розвиток особистості, так і породжувати внутрішні конфлікти, що безпосередньо відображаються у поведінці та стилях реагування [17, с. 76–79].

Саме в межах цієї взаємодії формується унікальний психологічний профіль особистості. Архетипи задають загальні напрями психічного розвитку, однак конкретні способи їх реалізації залежать від індивідуального досвіду, соціального й культурного контексту, а також рівня психологічної зрілості. Таким чином, архетипи не детермінують поведінку жорстко, а створюють внутрішні рамки, у межах яких можливі різні варіанти реагування, вибору та

самореалізації.

Особливого значення в контексті впливу архетипів на поведінку набуває поняття архетипічної активації. Архетипи можуть тривалий час перебувати в латентному стані, не проявляючись безпосередньо у свідомості чи поведінці. Проте в умовах екзистенційної загрози, втрати значущих об'єктів, кризи ідентичності або соціальних змін архетипічні структури активізуються й починають суттєво впливати на психічні процеси та поведінкові реакції особистості [9, с. 54–56].

Активация архетипів зазвичай супроводжується підвищенням емоційної напруги, зміною звичних моделей поведінки та появою внутрішніх суперечностей. У таких ситуаціях поведінка може набувати імпульсивного характеру або, навпаки, відзначатися ригідністю й повторюваністю. Ці прояви відображають спроби психіки адаптуватися до нового внутрішнього стану та відновити втрачений баланс між свідомими й несвідомими компонентами. Водночас саме періоди архетипічної активації створюють умови для глибинних змін, переосмислення життєвих орієнтирів і психологічного зростання [17, с. 82–88].

У науковій літературі підкреслюється, що архетипи реалізуються у поведінці не безпосередньо, а через символічні та емоційні посередники. Поведінкові патерни часто є зовнішнім відображенням внутрішніх архетипічних процесів, які не усвідомлюються суб'єктом, але впливають на його рішення, афективні реакції та спосіб побудови міжособистісних стосунків [1].

З цієї перспективи поведінку можна розглядати як своєрідну «мову» несвідомого. Повторювані життєві сценарії, схильність до певних типів взаємин, характерні способи реагування на конфлікт, втрату або близькість часто вказують на активність архетипічних структур, що прагнуть бути визнаними та інтегрованими у свідомий досвід. Такий підхід дозволяє перейти від поверхового опису поведінки до її глибинного психологічного розуміння.

Водночас архетипи можуть діяти як у конструктивному, так і в деструктивному напрямі. Конструктивний вплив архетипів проявляється у

здатності особистості до творчості, адаптації, самопізнання та розширення внутрішнього досвіду. Деструктивний вплив пов'язаний із несвідомою ідентифікацією з архетипом або з його витісненням. У таких випадках архетип починає функціонувати автономно, поза регуляцією Его, що може призводити до внутрішньої дезорганізації та поведінкових порушень [14, с. 35–38].

Особливо показовими є ситуації, у яких архетипічні впливи поєднуються з травматичним досвідом. У цих умовах архетипи можуть виконувати захисну функцію, формуючи внутрішні психічні структури, спрямовані на збереження цілісності психіки. Водночас такі захисні механізми можуть фіксувати особистість у певних поведінкових стратегіях, які з часом обмежують її розвиток, свободу вибору та здатність до гнучкого реагування [14, с. 41–44].

З позицій аналітичної психології важливо підкреслити, що поведінка особистості не може бути повністю зрозумілою без урахування глибинних психічних процесів. Аналіз поведінки виключно з позицій соціальних норм, ситуативних чинників або особистісних рис залишає поза увагою той внутрішній вимір психіки, який значною мірою визначає мотивацію, спрямованість дій і загальний вектор життєвого руху людини.

Таким чином, архетипи постають як ключові чинники формування психіки та поведінки особистості. Вони беруть участь у створенні внутрішніх смислів, визначають напрями психологічного розвитку та опосередковують характер взаємодії людини з навколишнім світом. Саме ця перспектива створює теоретичне підґрунтя для подальшого аналізу конкретних архетипічних принципів — маскулінного та фемінінного — як універсальних структур психічної організації, що стане предметом дослідження в наступному розділі курсової роботи.

Висновки до розділу 1

У першому розділі курсової роботи було здійснено теоретичний аналіз архетипічного підходу в аналітичній психології. Розглянуто поняття архетипу як універсальної психічної структури колективного несвідомого та проаналізовано

його роль у формуванні внутрішнього досвіду особистості. Встановлено, що архетипи не є фіксованими образами або соціальними ролями, а виступають динамічними принципами організації психіки, які набувають конкретного змісту у взаємодії з індивідуальним досвідом і культурним контекстом.

Показано, що архетипи впливають на поведінку опосередковано, через емоційні реакції, символічні уявлення та повторювані поведінкові патерни. Поведінка особистості постає як форма актуалізації архетипічних структур, що дозволяє розглядати її як важливе джерело інформації про глибинні психічні процеси. Зазначено, що архетипічні впливи можуть мати як конструктивний, так і деструктивний характер, залежно від рівня їх усвідомлення та інтеграції.

Отримані теоретичні положення створюють підґрунтя для подальшого аналізу архетипічних початків маскулінного та фемінінного, а також їхнього впливу на поведінку і психологічну зрілість особистості, що буде розглянуто у наступному розділі курсової роботи.

РОЗДІЛ 2

МАСКУЛІННИЙ І ФЕМІНІННИЙ ЯК АРХЕТИПІЧНІ ПРИНЦИПИ ПСИХІКИ

В аналітичній психології архетипічні принципи маскулінного та фемінінного розглядаються як базові структури психічної організації, що визначають спосіб переживання реальності, формування ідентичності та побудову відносин зі світом. Йдеться не про соціально зумовлені гендерні ролі чи культурні очікування, а про глибинні психічні матриці, які мають універсальний характер і діють незалежно від статі людини [9, С. 9–15].

Архетипічні принципи функціонують як полярності, між якими розгортається динаміка психічного життя. Маскулінне і фемінінне утворюють напружену, але водночас творчу взаємодію, що лежить в основі розвитку особистості. У цьому контексті психічна рівновага досягається не через домінування одного принципу, а через їхню інтеграцію та взаємне доповнення [17, с. 63–69].

Розгляд маскулінного та фемінінного як архетипічних принципів дозволяє вийти за межі редукціоністських пояснень поведінки та звернутися до глибинних механізмів, що визначають життєві стратегії, внутрішні конфлікти та рівень психологічної зрілості особистості. У межах цього розділу кожен принцип аналізується як самостійна архетипічна структура з притаманними їй психологічними характеристиками, функціональним призначенням та символічними формами прояву [10, с. 87–92].

2.1. Маскулінний архетип: психологічні риси, функції та символіка

Маскулінний архетип у глибинно-психологічному розумінні репрезентує принцип активної взаємодії зі світом, спрямованості назовні та формування

структури психічного досвіду. Його центральною характеристикою є диференціація — здатність психіки відокремлювати себе від середовища, встановлювати психологічні межі та усвідомлювати власну автономію. Саме завдяки цьому принципу особистість здобуває можливість переживати себе як окремий суб'єкт дії, а не як частину недиференційованої психічної цілісності [9, с. 28–34].

На психологічному рівні маскулінний принцип тісно пов'язаний із розвитком Его та формуванням суб'єктної позиції особистості. Він забезпечує здатність приймати рішення, витримувати напругу вибору та брати відповідальність за наслідки власних дій. У цьому контексті маскулінне не ототожнюється з агресивністю чи домінуванням, а постає як внутрішня здатність до спрямованої дії, вольового зусилля та реалізації намірів у зовнішньому світі [12, с. 19–27].

До ключових психологічних рис маскуліного архетипу належать активність, ініціативність, раціональність, логічне мислення та прагнення до впорядкування. Через ці якості психіка отримує можливість орієнтуватися в реальності за допомогою аналізу, категоризації та побудови ієрархій значень. Маскулінний принцип формує внутрішній «вектор руху», який спрямовує особистість від хаотичного переживання до усвідомленої та цілеспрямованої дії [17, с. 71–79].

Окремим аспектом маскуліного архетипу є його зв'язок із формуванням цілей та орієнтацією особистості в часовій перспективі. Маскулінний принцип дозволяє особистості переживати час як послідовність кроків, спрямованих у майбутнє, та підпорядковувати поточні імпульси довгостроковим життєвим намірам. Саме ця характеристика лежить в основі здатності відкладати негайне задоволення заради реалізації більш значущих цілей [11, с. 460–468].

Функціонально маскулінний архетип виконує роль організуючого та структурувального начала психіки. Він відповідає за встановлення меж між «Я» і «не-Я», внутрішнім і зовнішнім, можливим і неможливим. Завдяки цьому принципу психіка набуває здатності до саморегуляції, планування та послідовної

реалізації життєвих стратегій, що є необхідною умовою адаптації до соціальної реальності [1].

Особливе значення маскулінний архетип має у процесі психологічної сепарації. Через нього особистість вчиться відокремлювати власні переживання, бажання та цінності від очікувань значущих інших. Маскулінний принцип у цьому сенсі виступає психологічною умовою формування автономної ідентичності, яка не заперечує зв'язків, але дозволяє уникати злиття та втрати суб'єктності [16, с. 268–273].

Недостатня сформованість цієї функції може призводити до труднощів у прийнятті самостійних рішень, страху конфронтації та залежних форм взаємин. Натомість надмірна жорсткість меж, зумовлена гіпертрофованим маскуліним принципом, часто проявляється у відчуженості, емоційній закритості та запереченні потреби в підтримці. Таким чином, порушується динамічна рівновага між автономією та здатністю до близькості [7, с. 84–91].

Важливим аспектом маскуліного принципу є його зв'язок із процесом індивідуації. У юнгіанській перспективі розвиток особистості передбачає поступове формування автономного Его, здатного вступати у свідомий діалог із несвідомими змістами. Маскулінний архетип у цьому процесі виконує функцію «носія свідомості», який дозволяє витримувати зустріч із архетипічними образами, не втрачаючи цілісності психічної структури [10, с. 102–109].

У структурі маскуліного архетипу особливе місце посідає анімус — архетипічний образ і функціональний принцип, що репрезентує внутрішній вимір мислення, судження, формування переконань та смислових позицій. Анімус не є образом конкретного чоловіка чи соціальною роллю, а постає як внутрішній психічний чинник, через який особистість осмислює власний досвід, формує переконання та вибудовує внутрішню позицію. [9, с. 187–193; 4].

У зрілій формі анімус сприяє розвитку автономного мислення, внутрішньої опори та здатності до рефлексії. Він дозволяє особистості формулювати власні переконання, критично осмислювати зовнішні впливи та витримувати внутрішні

суперечності без необхідності негайного їх усунення. Через інтегрований анімус психіка набуває здатності до діалогу між свідомими установками та несвідомими змістами [17, с. 146–152].

Водночас за умов однобічної ідентифікації з маскулінним принципом анімус може набувати автономного, ригідного характеру. У таких випадках він проявляється у формі внутрішнього критика, догматизму, надмірної раціоналізації або знецінення емоційного досвіду. Цей феномен часто супроводжується внутрішньою напругою, втратою гнучкості мислення та труднощами у міжособистісних взаєминах [18, с. 41–48].

Однобічне домінування маскулінного архетипу загалом призводить до порушення балансу між активністю та здатністю до прийняття. У таких випадках маскулінний принцип втрачає свою життєдайну функцію і трансформується у механізм гіперконтролю, надмірної волі та пригнічення афективної сфери. Особистість може демонструвати зовнішню ефективність, водночас переживаючи внутрішню порожнечу, відчуженість або хронічну напругу [12, с. 63–69].

У юнгіанській традиції підкреслюється, що здорове функціонування маскулінного принципу можливе лише у взаємодії з фемінінним началом. Саме фемінінний вимір психіки забезпечує маскулінному принципу контакт із чутливістю, інтуїцією та внутрішнім досвідом, запобігаючи його перетворенню на жорстку, ізольовану структуру. Відсутність цього зв'язку ускладнює процес індивідуації та знижує рівень психологічної зрілості [8, с. 164–169].

Символіка маскулінного архетипу відображає його психологічні та функціональні характеристики на рівні колективної уяви. У міфологічних, релігійних і культурних наративах маскулінне постає в образах героя, воїна, царя, батька або мандрівника. Ці фігури символізують шлях, випробування, боротьбу з хаосом і встановлення порядку, що на глибинному рівні відображає процес становлення свідомості та вихід за межі первинного злиття з материнським світом [15, с. 134–142].

У символічному просторі маскулінний принцип часто пов'язаний із

вертикальними образами — сходженням, світлом, горою, вежею або мечем. Вертикаль символізує прагнення психіки до підняття над хаосом, диференціації та усвідомлення. Водночас ці символи вказують на необхідність внутрішньої опори, відповідальності та здатності витримувати самотність свідомого вибору [2, С. 90–93].

З клінічної та психотерапевтичної перспективи аналіз маскуліного архетипу дозволяє глибше зрозуміти природу труднощів, пов'язаних із контролем, ригідністю, емоційною ізоляцією або нав'язливою потребою досягнення. У таких випадках терапевтична робота спрямовується не на «послаблення» маскуліного принципу, а на його інтеграцію з іншими архетипічними вимірами психіки, насамперед із фемініним [14, с. 112–118].

Отже, маскуліний архетип постає як складний, багатовимірний принцип психічної організації, що поєднує функції диференціації, структурування, формування цілей та суб'єктної позиції. Рівень його інтеграції визначає здатність особистості до усвідомленої дії, відповідального вибору та конструктивної взаємодії з внутрішніми і зовнішніми вимірами реальності. Саме у взаємодії з фемініним архетипом маскуліний принцип набуває зрілої, життєдайної форми, що відкриває можливість подальшого аналізу фемініного як комплементарного архетипічного начала психіки.

2.2. Фемініний архетип: психологічні риси, функції та символіка

Фемініний архетип у межах аналітичної психології репрезентує принцип внутрішньої єдності, прийняття та зв'язку з несвідомими рівнями психіки. На відміну від маскуліного принципу, орієнтованого на диференціацію, дію та зовнішню трансформацію реальності, фемініне начало пов'язане зі здатністю утримувати психічний досвід, вміщувати афекти та забезпечувати інтеграцію внутрішніх переживань. Воно створює внутрішній простір, у якому можливе дозрівання смислів і поступове формування цілісного переживання себе.

На психологічному рівні фемініний принцип виявляється у здатності до

глибинного переживання, інтуїтивного пізнання та емоційної залученості. Йдеться не про пасивність, а про специфічну форму внутрішньої активності психіки, спрямовану на осмислення досвіду та підтримання внутрішньої цілісності. Саме фемінінний архетип забезпечує контакт Его з афективними, образними та символічними змістами несвідомого, створюючи умови для їх подальшої інтеграції [10, с. 156–162].

Важливою характеристикою фемінінного принципу є здатність психіки витримувати напругу між протилежностями без негайного розрядження або раціоналізації переживань. На відміну від маскулінного способу реагування, що тяжіє до швидкого вирішення та контролю, фемінінне забезпечує можливість залишатися в контакті з невизначеністю, афектом і внутрішньою суперечливістю. Саме ця здатність до «вміщення» психічного матеріалу створює умови для його трансформації, а не витіснення [17, с. 92–99].

Особливо ґрунтовно фемінінний архетип був досліджений Еріхом Нойманном, який розглядав його як універсальний принцип, що лежить в основі формування психіки. У праці «The Great Mother: An Analysis of the Archetype» фемінінне постає як амбівалентний архетип, що поєднує життєдайну, підтримувальну функцію з потенціалом поглинання та регресії. Інтеграція цього архетипу є необхідною умовою психологічного розвитку, тоді як його витіснення або інфляція можуть призводити до порушень психічної рівноваги [15, с. 25–37].

Символічний вимір фемінінного архетипу відображає його глибинні психологічні функції та спосіб дії в психіці. У міфологічних, релігійних і культурних образах фемінінне найчастіше репрезентується через символи землі, води, ночі, печери, лона, кола та дому. Ці образи пов'язані з мотивами вміщення, захисту, циклічності, відновлення та безперервності життя [18, с. 73–81].

На відміну від маскуліної вертикальної символіки, що тяжіє до образів сходження, світла й трансценденції, фемінінний архетип структурно пов'язаний із горизонтальними та круговими формами. Коло як архетипічний символ відображає цілісність, повторюваність і незавершеність психічних процесів, а

також здатність психіки повертатися до пережитого досвіду для його повторного осмислення [10, с. 164–168].

Особливе місце у символіці фемінінного архетипу посідає образ води, який Юнг пов'язував із несвідомим як таким. Вода репрезентує глибину, плинність, мінливість і здатність розчиняти жорсткі структури Его. Поява водяних мотивів у сновидіннях і фантазіях часто сигналізує про активацію фемінінного принципу та потребу звернення до емоційного й образного вимірів психіки [13, с. 210–214].

Центральним структурним елементом фемінінного архетипу є аніма — архетипічний образ і функція, що репрезентує внутрішній фемінінний принцип у психіці. Аніма виконує посередницьку роль між Его та несвідомим, забезпечуючи можливість контакту зі сновидіннями, фантазіями, афектами та символічними образами. Саме через аніму відбувається оживлення внутрішнього психічного простору та формування здатності до емоційної рефлексії [9, с. 177–184].

Юнг описував кілька рівнів розвитку аніми — від примітивних, інстинктивних форм до більш диференційованих і свідомих проявів, пов'язаних із внутрішньою мудрістю та здатністю до символічного мислення. Інтегрована аніма сприяє розвитку емпатії, глибини переживання та внутрішньої гнучкості, тоді як її автономізація може призводити до афективної нестабільності, ідеалізації або втрати зв'язку з реальністю [17, с. 145–151].

У клінічному контексті непрожита або витіснена аніма нерідко проявляється через емоційну залежність, схильність до фантазійного уникання реальності або ідеалізацію значущих інших. Водночас надмірна ідентифікація з фемінінним архетипом може ускладнювати процеси сепарації та призводити до розмитості психологічних меж [14, с. 121–128].

Фемінінний архетип відіграє ключову роль у процесі індивідуації, оскільки саме він забезпечує здатність психіки інтегрувати несвідомі змісти без руйнівного впливу на Его. У цьому сенсі фемінінне створює внутрішній простір, у якому можливе поступове дозрівання нових смислів, формування цілісної

ідентичності та прийняття внутрішньої суперечливості [16, с. 268–274].

Таким чином, фемінінний архетип постає не як протилежність маскулінному, а як необхідний полюс архетипічної динаміки психіки. Його інтеграція забезпечує глибину переживання, внутрішню зв'язаність психічних процесів і здатність особистості витримувати напругу між полярностями. Саме у взаємодії фемінінного та маскуліного принципів формується підґрунтя для психологічної зрілості та цілісного розвитку особистості.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було проаналізовано маскулінний і фемінінний як архетипічні принципи психіки в межах аналітичної психології. Показано, що ці принципи не тотожні соціальним гендерним ролям, а становлять універсальні глибинні психічні структури, які присутні в кожній людині та визначають спосіб організації психічного досвіду.

Встановлено, що маскулінний архетип виконує функції диференціації, структурування та формування автономної Его-позиції, забезпечуючи здатність до свідомої дії, відповідальності та встановлення психологічних меж. Водночас надмірна ідентифікація з маскуліним принципом може призводити до емоційної жорсткості та втрати контакту з афективними аспектами психіки.

Фемінінний архетип, у свою чергу, було розкрито як принцип інтеграції, вміщення та зв'язку зі сферою несвідомого. Він забезпечує цілісність психічного досвіду, здатність до глибинного переживання та символізації внутрішніх процесів. Однобічне домінування фемінінного може ускладнювати процеси автономізації та прийняття рішень.

Окрему увагу приділено архетипічним фігурам анімуса та аніми як внутрішнім посередникам між Его та несвідомим. Зроблено висновок, що психологічна зрілість особистості формується не через домінування одного архетипічного принципу, а через їхню інтеграцію, що безпосередньо

відображається у поведінкових патернах та життєвих стратегіях особистості.

РОЗДІЛ 3

АРХЕТИПІЧНІ ПРОЯВИ МАСКУЛІННОГО ТА ФЕМІНІННОГО В ПОВЕДІНЦІ ОСОБИСТОСТІ

У попередніх розділах було розкрито теоретичні засади архетипічного підходу в аналітичній психології, а також охарактеризовано маскулінний і фемінінний як базові архетипічні принципи психіки. Наступним логічним кроком є аналіз того, яким чином ці глибинні психічні структури знаходять своє відображення у реальній поведінці особистості. Поведінка в цьому контексті розглядається не лише як сукупність свідомих дій, а як форма актуалізації архетипічної динаміки, що розгортається між внутрішніми полярностями психіки.

У межах даного розділу поведінкові прояви маскулінного та фемінінного архетипів аналізуються крізь призму життєвих стратегій, стилів реагування, міжособистісних взаємодій та способів подолання труднощів. Особлива увага приділяється феномену дисбалансу архетипічних принципів і його впливу на психологічне функціонування особистості, а також процесам інтеграції маскулінного та фемінінного як ключовій умові формування психологічної зрілості.

3.1. Поведінкові прояви маскулінного та фемінінного архетипів

У межах аналітичної психології поведінка розглядається як зовнішня форма прояву внутрішньої архетипічної динаміки психіки. Вона не є випадковою сукупністю реакцій, а формується в результаті взаємодії Его зі структурами колективного та особистісного несвідомого. Архетипічні принципи маскулінного та фемінінного, будучи базовими матрицями психічної організації, визначають характер поведінкових стратегій особистості у різних життєвих контекстах [9, с. 96–110].

Поведінкові прояви маскулінного архетипу пов'язані передусім із

принципом активної дії, спрямованості назовні та подолання перешкод. У ситуаціях вибору, конкуренції або відповідальності маскулінний принцип актуалізує поведінкові стратегії, орієнтовані на досягнення результату, чітке формулювання цілей та контроль над ситуацією. Особистість діє, виходячи з логіки причинно-наслідкових зв'язків, прагнучи мінімізувати невизначеність і хаос [7, с. 54–69].

На рівні повсякденної поведінки це може виявлятися у рішучості, схильності брати ініціативу, здатності до планування та стратегічного мислення. Маскулінний принцип формує внутрішню позицію суб'єкта, який «діє у світі», відокремлюючи себе від середовища та усвідомлюючи власну автономію [17, с. 145–160].

У міжособистісних стосунках маскулінний архетип проявляється через встановлення меж, ієрархій і правил взаємодії. Така поведінка може виконувати стабілізувальну функцію, забезпечуючи структурованість і передбачуваність стосунків. Водночас надмірна ідентифікація з маскуліним принципом часто призводить до знецінення емоційної складової контакту та труднощів у співпереживанні [18, с. 118–124].

У професійній сфері маскулінний принцип виявляється у прагненні до кар'єрного зростання, досягнень, контролю над процесами та результатами. Така поведінкова орієнтація може сприяти високій ефективності, однак за відсутності фемінінного компонента часто супроводжується емоційним вигоранням і внутрішньою спустошеністю [7, с. 88–95].

Фемінінний архетип у поведінковому вимірі репрезентує принцип вміщення, процесуальності та зв'язку з внутрішнім досвідом. На відміну від маскулінного, він не орієнтований на негайне вирішення проблеми, а на її проживання та інтеграцію. Поведінка, зумовлена фемінінним принципом, характеризується чутливістю до контексту, емоційного тла та внутрішніх станів [10, с. 176–183].

Фемінінний принцип активується у ситуаціях невизначеності, втрати або кризи, коли пряма дія є неможливою або передчасною. У таких випадках

поведінка спрямовується на утримання напруги, прийняття неоднозначності та очікування внутрішнього дозрівання рішення. Саме цей принцип дозволяє психіці не розпадатися під тиском афектів, а трансформувати їх у символічний досвід [15, с. 58–66].

У міжособистісних стосунках фемінінний архетип проявляється через поведінкові стратегії підтримки, емпатії, збереження зв'язку та здатності бути «поруч». Така поведінка створює простір для глибоких емоційних контактів, однак за однобічного домінування може ускладнювати процеси сепарації та автономізації [1, с. 51–54].

Особливо показовими архетипічні принципи стають у кризових ситуаціях. Маскулінний принцип у кризі прагне «перемогти» проблему, тоді як фемінінний — її витримати. Поведінкова ригідність виникає тоді, коли особистість ідентифікується лише з одним принципом, витісняючи інший. Це призводить до повторюваних деструктивних стратегій — або надмірної активності без внутрішнього контакту, або пасивного застрягання без дії [14, с. 129–136].

Інтеграція маскулінного та фемінінного архетипів проявляється у поведінковій гнучкості — здатності діяти тоді, коли дія необхідна, і витримувати процес тоді, коли дія руйнівна. Саме така інтеграція є основою психологічної зрілості, оскільки дозволяє особистості адаптувати поведінку до реального контексту, не втрачаючи внутрішньої цілісності [17, с. 170–178].

Поведінка особистості не обмежується лише свідомими рішеннями або вербальними формами взаємодії, а тісно пов'язана з тілесними реакціями, ритмами та способами саморегуляції. В аналітичній психології тіло розглядається як важливий носій несвідомих архетипічних змістів, що проявляються у постурі, темпі дій, способі реагування на напругу та загрозу [9, с. 111–118].

Маскулінний принцип у тілесно-поведінковому вимірі зазвичай пов'язаний із мобілізацією, напругою та готовністю до дії. Це може проявлятися у жорсткішій поставі, прискореному темпі рухів, тенденції до контролю тілесних імпульсів і стримування вразливості. Така тілесна організація поведінки

підтримує стратегії подолання та протистояння, однак за хронічної активації призводить до виснаження та втрати контакту з власними потребами [7, с. 96–104].

Фемінінний принцип, навпаки, проявляється через здатність тіла до розслаблення, адаптації та відгуку на внутрішні сигнали. Поведінка, зумовлена цим принципом, часто супроводжується більш плавними рухами, варіативністю реакцій та чутливістю до соматичних відчуттів. Через тіло фемінінний архетип забезпечує контакт із несвідомими афективними процесами та сприяє психічному відновленню [15, с. 75–82].

Архетипічні принципи маскулінного та фемінінного значною мірою впливають на формування гендерної ідентичності, однак не зводяться до неї. Поведінкові сценарії, які індивід реалізує у відповідності до соціальних очікувань, часто є результатом складної взаємодії між архетипічними структурами психіки та культурними нормами [17, с. 181–189].

У цьому контексті поведінка може набувати компенсаторного характеру: надмірне підсилення маскулічних стратегій у жінок або фемінічних — у чоловіків іноді є спробою адаптації до зовнішніх вимог, а не відображенням інтегрованої внутрішньої структури. Такі поведінкові патерни часто супроводжуються внутрішнім конфліктом і відчуттям відчуженості від власного досвіду [8].

Однією з ключових ознак архетипічної зумовленості поведінки є її повторюваність. Коли певні поведінкові сценарії відтворюються незалежно від зовнішніх обставин і призводять до схожих наслідків, це свідчить про активацію несвідомого архетипічного патерну [1].

Маскулінний архетип у такій динаміці може проявлятися через нав'язливу потребу постійно діяти, «доводити», досягати або контролювати, навіть тоді, коли ситуація цього не вимагає. Фемінінний — через повторювані сценарії злиття, самопожертви або уникання активного вибору. Поведінка у цих випадках перестає бути адаптивною і стає символічним повторенням невирішеного внутрішнього конфлікту [14, с. 137–145].

З юнгіанської точки зору рівень психологічної зрілості особистості можна оцінювати не за декларованими цінностями, а за характером її поведінки у складних, фруструючих або кризових ситуаціях. Зріла поведінка передбачає здатність варіювати між маскуліnnими та фемініnnими стратегіями залежно від контексту, не фіксуючись на одній полярності [10, с. 184–191].

Інтеграція архетипічних принципів дозволяє особистості одночасно діяти і відчувати, встановлювати межі та залишатися у контакті, приймати рішення і витримувати невизначеність. Саме така поведінкова гнучкість є ознакою психічної цілісності та основою подальшого розвитку особистості.

3.2. Дисбаланс та інтеграція архетипічних принципів у контексті психологічної зрілості

У межах аналітичної психології дисбаланс архетипічних принципів маскуліnnого та фемініnnого розглядається як один із ключових чинників формування внутрішніх конфліктів і неадаптивних форм поведінки. Такий дисбаланс виникає в ситуаціях, коли Его ідентифікується з одним архетипічним полюсом, водночас витісняючи або знецінюючи інший. Унаслідок цього порушується природна циркуляція психічної енергії між полярностями, а поведінка набуває однобічного, ригідного або дезінтегрованого характеру [9, с. 49–56].

З юнгіанської перспективи дисбаланс архетипічних принципів не ототожнюється з патологією. Радше він розглядається як наслідок незавершеного або ускладненого процесу індивідуації, у межах якого Его ще не набуло здатності витримувати напругу між протилежними психічними тенденціями. Психологічна незрілість у цьому контексті виявляється не у відсутності певних якостей, а у фіксації на одному способі психічного функціонування, який переживається як єдино можливий або безпечний.

Надмірна ідентифікація з маскуліnnим принципом зазвичай супроводжується переоцінкою контролю, раціональності, дії та досягнення

результату. У поведінці це може проявлятися у знеціненні емоційного досвіду, труднощах у контакті з вразливістю, тілесними сигналами та символічними вимірами психіки. Така однобічність призводить до звуження внутрішнього простору переживання й поступового відчуження від власних афективних і інтуїтивних процесів, що з часом може супроводжуватися виснаженням і втратою екзистенційного сенсу [7, с. 318–326].

Водночас домінування фемінінного принципу без достатньої інтеграції маскулінних функцій структурування, автономії та межування може зумовлювати труднощі з прийняттям рішень, розмитість психологічних кордонів і залежність від зовнішніх або внутрішніх об'єктів. У таких випадках поведінка особистості значною мірою визначається афективними станами, фантазійними очікуваннями або потребою в утриманні зв'язку, навіть ціною втрати суб'єктної позиції. Це створює ризик регресивних форм функціонування, у яких переживання безпеки переважає над здатністю до відповідального вибору [15, с. 318–326].

Таким чином, дисбаланс архетипічних принципів проявляється у порушенні внутрішньої рівноваги між дією і прийняттям, контролем і відкритістю, волею і чутливістю. Поведінка в таких умовах стає або надмірно жорсткою та ригідною, або, навпаки, дифузною й нестійкою. Обидві крайнощі відображають спробу психіки впоратися з внутрішньою напругою шляхом однобічної ідентифікації, що, однак, не призводить до справжньої інтеграції.

З позиції аналітичної психології психологічна зрілість не полягає в усуненні внутрішніх протилежностей, а у здатності Его витримувати їхню співприсутність. Напруга між маскуліним і фемініним принципами розглядається як необхідна умова розвитку, оскільки саме в цій напрузі виникає можливість символічного опосередкування досвіду та внутрішніх трансформацій [8].

У цьому контексті інтеграція архетипічних принципів постає як центральне завдання процесу індивідуації. Вона передбачає поступове розширення свідомості щодо власних архетипічних ідентифікацій, розвиток

здатності до рефлексії поведінкових патернів і формування більш гнучкої, діалогічної позиції щодо внутрішніх полярностей. Его, яке здатне утримувати цю напругу, перестає функціонувати виключно реактивно та набуває здатності до усвідомленого вибору й відповідальної дії [17, с. 71–79].

Важливу роль у процесі інтеграції архетипічних принципів відіграють архетипи аніми та анімуса, які в аналітичній психології розглядаються як внутрішні репрезентації протилежного психічного начала. Вони виконують функцію посередників між свідомістю та несвідомим, забезпечуючи можливість діалогу між Его та глибинними шарами психіки. Саме через ці архетипи маскулінне й фемінінне набувають суб'єктивно переживаних форм і безпосередньо впливають на поведінкові реакції, світоглядні установки та характер міжособистісних стосунків [9, с. 177–186].

Неінтегровані форми аніми та анімуса зазвичай проявляються у вигляді проєкцій, ригідних переконань або афективно забарвлених реакцій, що не піддаються свідомому контролю. У поведінці це може виявлятися як ідеалізація або знецінення значущих інших, труднощі з прийняттям рішень, схильність до емоційної залежності або, навпаки, надмірної раціоналізації та відчуження. Такі прояви свідчать про те, що архетипічні принципи функціонують автономно, поза інтегративною роллю Его, що ускладнює процес психологічного дозрівання [17, с. 145–151].

Інтеграція аніми та анімуса не означає їх «контролю» або підпорядкування свідомості. Навпаки, йдеться про формування внутрішнього діалогу, у межах якого Его визнає існування цих архетипічних фігур, навчається розрізняти їхній вплив і поступово включати їхній символічний потенціал у власну систему смислів. Такий процес сприяє зменшенню проєкцій, підвищенню рівня саморефлексії та формуванню більш зрілої позиції у взаємодії зі світом [10, с. 164–168].

З позиції аналітичної психології психологічна зрілість визначається не відсутністю внутрішніх конфліктів, а здатністю особистості витримувати напругу між протилежними психічними тенденціями. Інтегровані маскулінний і

фемінінний принципи дозволяють поєднувати активність і прийняття, дію і рефлексію, автономію і здатність до близькості. У поведінці це проявляється у більшій гнучкості, відповідальності за власний вибір і зменшенні повторюваних деструктивних сценаріїв [6].

У психотерапевтичному контексті інтеграція архетипічних принципів розглядається як один із центральних напрямів роботи, особливо у випадках криз ідентичності, емоційної ригідності або труднощів у міжособистісних стосунках. Аналітична терапія не спрямована на усунення симптомів як таких, а створює умови для усвідомлення глибинних архетипічних конфліктів, що лежать в основі поведінкових труднощів. Через роботу зі сновидіннями, символами, фантазіями та тілесними переживаннями клієнт отримує можливість поступово інтегрувати витіснені аспекти психіки та розширити репертуар власних способів реагування [14, с. 142–149].

Особливого значення архетипічна перспектива набуває в умовах сучасних соціальних трансформацій, коли традиційні рольові моделі втрачають свою стабільність. У такому контексті інтеграція маскулінного та фемінінного постає не як адаптація до зовнішніх норм, а як внутрішній процес формування цілісної ідентичності, здатної витримувати невизначеність і зміни. Архетипічний підхід дозволяє розглядати ці процеси не як ознаку дезадаптації, а як закономірний етап психологічного розвитку [7, с. 71–79].

Отже, дисбаланс архетипічних принципів маскулінного та фемінінного є показником порушення внутрішньої цілісності психіки, тоді як їх інтеграція виступає центральною умовою психологічної зрілості. У межах аналітичної психології зрілість розуміється як динамічний процес, у якому особистість навчається жити в діалозі з власними внутрішніми протилежностями, зберігаючи здатність до розвитку, усвідомленості та відповідального ставлення до власного життєвого шляху

Висновки до Розділу 3

У третьому розділі було проаналізовано, яким чином архетипічні принципи маскулінного та фемінінного проявляються у поведінці особистості. Показано, що поведінкові патерни не є лише результатом свідомого вибору або соціального навчання, а значною мірою зумовлюються глибинними психічними структурами. Маскулінний і фемінінний архетипи задають базові способи реагування, прийняття рішень, побудови стосунків і взаємодії зі світом.

Особливу увагу було приділено феномену архетипічного дисбалансу, який виявляється у жорсткій фіксації поведінки на одному принципі та витісненні іншого. Такий дисбаланс призводить до повторюваних неадаптивних сценаріїв, внутрішніх конфліктів і зниження психологічної гнучкості. Поведінка в цьому випадку втрачає адаптивний характер і стає формою несвідомого відтворення архетипічних напружень.

Водночас інтеграція маскулінного та фемінінного принципів розглядається як центральна умова психологічної зрілості. Інтегрована психіка здатна поєднувати активність і рефлексію, автономію і здатність до близькості, дію і прийняття. Така цілісність забезпечує більш усвідомлену, гнучку та відповідальну поведінку, а також зменшує залежність від несвідомих архетипічних імпульсів.

Отже, аналіз поведінкових проявів маскулінного та фемінінного архетипів дозволяє зробити висновок, що психологічна зрілість полягає не в домінуванні одного архетипічного начала, а в їхній динамічній взаємодії та інтеграції. Саме така взаємодія створює підґрунтя для цілісного розвитку особистості та більш усвідомленого способу буття у світі.

ВИСНОВОК

У курсовій роботі здійснено теоретичне дослідження архетипічних проявів маскулінного та фемінінного початку в поведінці особистості в межах аналітичної психології. Обрана проблематика дозволила звернутися до глибинних психічних структур, які лежать в основі формування поведінкових патернів, внутрішнього досвіду та процесів особистісного розвитку.

У ході дослідження встановлено, що архетипи в аналітичній психології розглядаються як універсальні психічні структури колективного несвідомого, які впливають на спосіб переживання реальності, символічне мислення та поведінку людини. Архетипи не є фіксованими образами чи соціальними ролями, а проявляються через динамічні психологічні процеси, зокрема у формі повторюваних поведінкових сценаріїв і типових способів реагування. Таким чином, поведінка особистості постає як одна з форм актуалізації архетипічних утворень психіки.

У роботі обґрунтовано положення про те, що маскулінный та фемінінный початки функціонують як архетипічні принципи психічної організації, які не зводяться до біологічної статі чи культурно зумовлених гендерних ролей. Вони репрезентують полярні, але взаємодоповнювальні тенденції психіки, присутні в кожній людині. Маскулінный принцип пов'язаний із диференціацією, активністю, структуризацією досвіду та формуванням Его, тоді як фемінінный принцип забезпечує інтеграцію психічних змістів, утримання афектів, зв'язок із несвідомим та підтримку внутрішньої цілісності.

Особливу увагу в роботі приділено поняттям анімуса та аніми як внутрішніх образів протилежного архетипічного начала. Показано, що ці архетипічні структури виконують посередницьку функцію між свідомим і несвідомим та відіграють важливу роль у розвитку емоційної зрілості, здатності до рефлексії та внутрішнього діалогу. Інтеграція анімуса й аніми розглядається як необхідна умова гармонійного психічного розвитку.

У процесі аналізу поведінкових проявів маскулінного та фемінінного

архетипів виявлено, що ці принципи визначають базові стратегії взаємодії зі світом, способи прийняття рішень, побудови міжособистісних стосунків і реагування на життєві труднощі. Поведінкові патерни, зумовлені архетипічною динамікою, можуть мати як адаптивний, так і дезадаптивний характер залежно від рівня інтеграції архетипічних принципів у структурі особистості.

У роботі показано, що дисбаланс між маскуліним і фемініним початками призводить до однобічності психічного функціонування, повторюваних внутрішніх конфліктів і зниження психологічної гнучкості. Домінування одного архетипічного принципу за рахунок витіснення іншого ускладнює процес саморегуляції та перешкоджає досягненню внутрішньої цілісності. Водночас інтеграція маскуліного та фемініного розглядається як ключова умова психологічної зрілості.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що психологічна зрілість полягає не в перевазі одного архетипічного начала, а в здатності особистості витримувати напруження між полярностями та інтегрувати їх у цілісну структуру психіки. Архетипічний підхід дозволяє глибше осмислити внутрішні чинники поведінки особистості та відкриває перспективи для подальших теоретичних і прикладних досліджень у сфері аналітичної психології та психотерапевтичної практики.

Водночас слід зазначити, що проведене дослідження має теоретичний характер і ґрунтується переважно на концепціях аналітичної психології. Це визначає певні межі узагальнення отриманих положень та актуалізує потребу подальших емпіричних досліджень архетипічних проявів маскуліного та фемініного у поведінці особистості. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок може стати поєднання архетипічного підходу з сучасними методами психологічної діагностики та психотерапевтичної практики, що дозволить глибше дослідити механізми інтеграції архетипічних принципів у процесі особистісного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурлачук Л. Ф. Символ і архетип у психологічному пізнанні // *Психологія і суспільство*. — 2010. — № 4. — С. 47–54.
2. Донченко О. А. Архетипи як чинники соціальної поведінки особистості // *Соціальна психологія*. — 2001. — № 3. — С. 87–96.
3. Медведєва Н. В. Теорія архетипів К. Г. Юнга та дослідження творчого сприймання // *Symbolic and Archetypic in Culture and Social Relations*. — Prague : Sociosféra-CZ, 2014. — С. 21–30.
4. Сивопляс Н. В. Функції анімуса у структурі психіки особистості // *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Психологія. — 2013. — Т. 149. — С. 64–70.
5. Танасійчук О. М. Теоретичне переосмислення ідеї архетипу в аналітичній психології // *Актуальні проблеми психології*. — 2015. — Т. 1. — Вип. 42. — С. 98–107.
6. Титаренко Т. М. Особистісна зрілість як психологічна проблема // *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. — 2011. — № 27. — С. 3–15.
7. Холліс Джеймс. Під тінню Сатурна. Чоловічі психічні травми та їхнє зцілення / пер. з англ. І. Щепанюк. — Київ : Видавництво Ростислава Бурлаки, 2024. — 272 с.
8. Юнг К. Г. Аналітична психологія: два есе з аналітичної психології / пер. з нім. Л. М. Овчаренко. — Київ : Центр учбової літератури, 2022. — 250 с.
9. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. — Львів : Астролябія, 2013. — 432 с.
10. Юнг К. Г. Людина та її символи. — Київ : Основи, 2016. — 320 с.
11. Юнг К. Г. Психологічні типи / пер. з англ. — Київ : Центр навчальної літератури, 2024. — 680 с.

12. Hollis J. Finding Meaning in the Second Half of Life. — Toronto : Inner City Books, 2005. — 256 p.
13. Jung C. G. Symbols of Transformation // *Collected Works of C. G. Jung*. Vol. 5. — Princeton : Princeton University Press, 1967. — 560 p.
14. Kalsched D. The Inner World of Trauma: Archetypal Defences of the Personal Spirit. — London : Routledge, 1996. — 312 p.
15. Neumann E. The Great Mother: An Analysis of the Archetype. — Princeton : Princeton University Press, 1974. — 404 p.
16. Neumann E. The Origins and History of Consciousness. — Princeton : Princeton University Press, 1970. — 493 p.
17. Stein M. Jung's Map of the Soul: An Introduction. — Chicago : Open Court, 1998. — 256 p.
18. von Franz M.-L. The Interpretation of Fairy Tales. — Boston : Shambhala Publications, 1996. — 240 p.